

רקע

חוק הארכיונים במדינת ישראל קובע את העיקרון: "כל אדם רשאי לעיין בחומר הארכיוני המופקד בגנזך"¹. אף על פי כן, הנתונים שאנו מפרסמים בדף זה מראים כי מהציבור כולו נמנעת גישה אל הרוב המוחלט של החומר הארכיוני ששמור בארכיונים הממשלתיים הגדולים - ארכיון המדינה² וארכיון צה"ל ומערכת הביטחון.³

על חלק מהסיבות עמדנו בדו"ח "[עניין של גישה](#)", שסיכם את ממצאיו של מחקר ממושך: החלטות מצד הגורמים המופקדים על חשיפת חומר ארכיוני שלא לחשוף אותו - ללא סמכות ומבלי לנמק; הימנעות מפתחת חומרים לעיון גם לאחר שחלפה תקופת ההגבלה הקבועה בתקנות⁴; אי הקצאת משאבים מצד מפקידי החומרים הארכיוניים לצורך בדיקת החומרים לשם חשיפתם לעיון. מדיניות ארכיון המדינה, מאז אפריל 2016, לאפשר עיון בחומרים סרוקים בלבד הביאה אף היא לצמצום הגישה לחומר ארכיוני, משום שרוב החומר הארכיוני שהותר בעבר לעיון אינו מצוי באתר האינטרנט, המשמש ערוץ עיון כמעט-בלעדי בחומרי ארכיון המדינה. אל כל אלה הצטרפה ביולי 2017 הנחייה מטעם המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, שהורתה לארכיון המדינה להפסיק לבצע בעצמו את פעולת החשיפה במקרים שבהם נמנעו מפקידי החומר מלממש את אחריותם לחשיפת התיעוד לעיון הציבור. התוצאה המיידית היא עצירת חשיפתם של מרבית החומרים המצויים בארכיון.

דף נתונים זה מציג תמונת מצב עדכנית בדבר היקף הגישה לחומרים השמורים בארכיונים הממשלתיים הגדולים. מקור הנתונים בתשובותיהם של משרד ראש הממשלה ומשרד הביטחון לשאלות שהצגנו על בסיס חוק חופש המידע, ובמידע שמסר גנז המדינה. השורה התחתונה עגומה: **כ-99% מהחומר המופקד בארכיונים הממשלתיים הגדולים אינו נגיש לעיון הציבור, והארכיונים הממשלתיים אינם מציעים קטלוגים של 94% מהחומרים המצויים בהם**. כך, משתמשי הארכיון אינם יודעים איזה מידע קיים בארכיון, ומהציבור כולו נמנעת הגישה למידע שנוצר, נאסף ונשמר מכספי הציבור ולטובתו, מידע שנועד לחזור לרשות הציבור ולשמש אותו למחקר ולדיון: להעשיר את הידע שלנו על האירועים והתהליכים שהביאו אותנו עד הלום ולשמש מצע להמשך בניית עתידנו.

מצב הגישה לחומרים הארכיוניים

1.29%

מבין כ-14.8 מיליון התיקים השמורים בארכיון המדינה ובארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, נגישים לעיון הציבור לכל היותר 191,204 תיקים, שהם

¹ חוק הארכיונים, תשט"ו-1955, ס"ח 1454, סעיף 10(א). החוק קובע גם כי ניתן להטיל הגבלות מסוימות על העיון. להרחבה בנושא זה, ראו פרק א' בדו"ח עקבות עניין של גישה, שסוקר את הוראות הדין הישראלי בנוגע לגישה לארכיונים.

² בו אמורים להיות מופקדים חומריהם של משרדי הממשלה ומוסדות המדינה.

³ בו מופקדים חומרי צה"ל, משרד הביטחון ויחידות סמך שלהם. מסמך זה אינו כולל נתונים בדבר ארכיונים ממשלתיים משמעותיים נוספים, דוגמת ארכיון שירות הביטחון הכללי וארכיון המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים, שככלל אינם מעמידים את חומריהם לעיון הציבור. בנושא זה, ראו פרק ד' בדו"ח עקבות עניין של גישה.

⁴ תקנות העיון קובעות תקופות בנות 15-70 שנה של הגבלה על עיון בחומר ארכיוני, בהתאם לסוג החומר ולמקורו. עם זאת, תקופות הגבלה אינן תקופות של חיסוי מוחלט, ותקנה 9 לתקנות העיון מתווה נוהל לחשיפת חומר מוגבל לעיון בעקבות בקשות מהציבור. עוד בנושא זה, ראו פרק א' בדו"ח עקבות עניין של גישה.

בארכיון המדינה מצויים לפי הערכת הארכיון

3,000,000 תיקים⁵מהם, הותרו עד כה לעיון כ-400 אלף תיקים⁶ – כ-13% מתיקי הארכיון.

למרות זאת, היקף התיקים הנגישים לעיון הציבור נמוך בהרבה:

144,240 תיקיםנגישים לעיון הציבור,⁷ שהם כ-**4.8%**

מכלל התיקים המצויים בארכיון

הסיבה: עותקים סרוקים של רוב החומר שנפתח בעבר לעיון הציבור טרם הועלו לאתר האינטרנט של ארכיון המדינה. מאז אפריל 2016 מדיניות הארכיון מאפשרת ככלל את עיון הציבור בחומר סרוק בלבד, באמצעות אתר האינטרנט של הארכיון. הקצב האיטי של העלאת החומרים לאתר הארכיון מביא לכך שבשני שלישים (64%) מהחומר הארכיוני המועט שנבדק והותר לעיון הציבור בארכיון המדינה אינו זמין, בשל מדיניות הארכיון למנוע את עיון הציבור במסמכי הנייר המקוריים.

*

בארכיון צה"ל ומערכת הביטחון מצויים

11,838,970 תיקים⁸

מהם

46,964 תיקים

נגישים לעיון הציבור, שהם

0.4%מכלל התיקים המצויים בארכיון⁹

⁵ מקור הנתון: מכתב גנז המדינה אל היועץ המשפטי לממשלה, 13 בספטמבר 2016. זמין באתר ארכיון המדינה: www.archives.gov.il/ganztoyoamash (8 באוגוסט 2017)

⁶ מדובר בכ-150 אלף תיקים מתקופת המנדט שנפתחו לעיון ברובם הגדול, כ-170 אלף תיקים מהקטגוריה המכונה בארכיון "מסווגים" (מקור שני הנתונים: מכתב גנז המדינה ליועמ"ש לממשלה, 13 בספטמבר 2016) ומצגת שהציג גנז המדינה ביום עיון בארכיון המדינה ב-26 בספטמבר 2016), וכ-80 אלף תיקים מהקטגוריה המכונה "בלתי מסווגים" (נתון זה נמסר בידי גנז המדינה ביום העיון, 26 בספטמבר 2016).

⁷ מענה משרד ראש הממשלה לבקשת מכון עקבות על פי חוק חופש המידע, 28 בפברואר 2017.

⁸ מתוכם, 4,658,989 תיקים ענייניים (תיקים נושאים), 1,283,385 תיקי פרשה (כלומר תיקי בתי דין, תיקי חקירת מצ"ח וכדומה) ו-5,896,596 תיקי פרט (מסמכים אישיים). מקור הנתונים: מענה משרד הביטחון לבקשת חופש מידע של מכון עקבות, 29 בינואר 2017.

⁹ או 0.8% מסך התיקים שאינם תיקי פרט. מקור הנתון: מענה משרד הביטחון לבקשת חופש מידע של מכון עקבות, 29 בינואר 2017.

מצב הגישה לקטלוגים

מבין כ-14.8 מיליון כותרי התיקים השמורים בארכיון המדינה ובארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, רק 918,465 כותרים מופיעים ברשימות קטלוגיות נגישות לעיון הציבור

6.2%

קטלוג הוא כלי החיפוש הבסיסי בארכיון: זו הרשימה המלאה של הפריטים המצויים בו. קטלוג טוב מאפשר למעיינים לדעת אילו חומרים נמצאים בארכיון ואילו לא, אילו חומרים חסרים ואילו מוגבלים לעיון, עד מתי ומדוע. קטלוגים פתוחים לציבור הם תנאי הכרחי לגישה נאותה למידע. בלי קטלוגים כאלה קשה להעריך אילו חלקים מההיסטוריה שלנו נשמטים מן המחקר, ונמנעת מאיתנו היכרות עם אירועים, הקשרים ורעיונות. כשחלקים שלמים של הארכיון נותרים בלתי ממופים, גדלה השפעת בחירותיהם של עובדי הארכיון ופקידים אחרים על ההיסטוריה המונגשת לקהל המעיינים, ובד בבד מצטמצמת האפשרות לקיים בקרה על שיקוליהם ועל פעולתם.

ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

מאפשר גישה לכותריהם של

361,491 תיקים

מתוך 11,838,970 תיקים המצויים בו, שהם

3%

מכותרי כל התיקים המצויים בארכיון,

ו-6% מכותרי התיקים שאינם תיקי פרט.¹¹

ארכיון המדינה

מאפשר גישה לכותריהם של

556,974 תיקים

מתוך כ-3 מיליון תיקים המצויים בו: כ-

18.6%

מכותרי התיקים.¹⁰

***

¹⁰ סיכום נתונים באתר האינטרנט של ארכיון המדינה, www.archives.gov.il/catalog (9 באוגוסט 2017).

¹¹ מענה משרד הביטחון לבקשת מכון עקבות על בסיס חוק חופש המידע, 29 בינואר 2017.